

יפן, 1690: מחרוזת רנגה

כתבו במשותף:

•

מאצואו באשו
(1694-1644)

•

מוקאי קיוראי
(1704-1651)

•

נוזאווה בונשו
(1714-1640)

•

אוקאדה יאסוי
(1743-1658)

קול צרצרים

רַנְגָה יפנית

עברית: אבנר עמית

רַנְגָה היא האמנות היפנית של כתיבת שירה משותפת. הרנגה התפתחה בין המאה התשיעית למאה השמונה-עשרה ביפן, והגיעה לשיאה הפואטי בהובלתו של משורר הזן מאצואו באשו. בשרשרת הרנגה, כל משורר מוסיף בתורו חוליה לשיר. כל אחת מהחוליות הללו ממשיכה את המהלך של קודמתה, ובו בזמן פותחת פתח לחוליה הבאה בשרשרת; כל זאת תוך היענות לאילוצים מבניים וצורניים מחמירים. (אורך החוליות הוא שלוש שורות בהרכב הברות של 5/7/5 ולאחריהן שתי שורות בהרכב הברות של 7/7, ואז שוב שלוש שורות, ואחריהן שתיים, וכך הלאה. בתרגום העברי, ספירת הברות נשמרה רק באופן חלקי מטעמי שטף הקריאה.) החוליה הראשונה של מחרוזת הרנגה נפרדה עם השנים מהשרשרת והפכה לשיר ההייקו המודרני.

במרוצת המאות הפכה כתיבת רנגה ביפן לנפוצה בקרב כל שכבות האוכלוסייה. בקרב מעמד הנזירות והאריסטוקרטיה זכתה הרנגה ליחס של מעין כתיבה מקודשת, או פרקטיס של מדיטציה ספרותית בקבוצה, והתפתחו סביבה שלל קונוונציות ומגבלות הקשורות בשירה הקלאסית הסינית והיפנית; במעמדות העממיים זכתה הרנגה לפופולריות כמשחק אמנותי, מעין ג'אם סשן פואטי, שהתאפיין בקלילות, בקומיות ולעתים אף בוולגריות. פריצת הדרך של באשו ושותפיו התבטאה בכך שהם ייסדו "דרך אמצע" לכתיבת רנגה, שמצד אחד זנחה את השימוש בלשון מליצית ואת עומס המגבלות (באשו מצוטט כאומר "כבד את הכללים, ואז השלך אותם – רק כך תשיג חירות גמורה"), ומצד שני דחתה את הנטייה להתחכמויות לשוניות, לשעשוע קל ולגסויות. החיבור בין החוליות השונות, לפי המסורת החדשה שקבע באשו, היה מבוסס בראש-וראשונה על נימת הדברים, להבדיל מחיבור נרטיבי שקוף או ממשחקי לשון נופל על לשון.

לפניכם מחרוזת הרנגה "קול צרצרים", המחרוזת השלישית מתוך האנתולוגיה "מעיל של קוף", שהתפרסמה בקיטו בשנת 1690, ונחשבת לפסגת היצירה של אסכולת באשו לשירה משותפת. המחרוזת המלאה היא בת 36 חוליות (קאסן), וכאן מובאת מחציתה. זהו ככל הידוע לי תרגום עברי ראשון לקטע נרחב של שיר הכתוב בצורה מרתקת זו.

א"ע

הרוכב רוֹכֵן קְדִימָה אָבֵל הַסּוֹס הַצֵּעִיר רוֹצֶה דְּבַר אַחַד	בְּכַד הָאֵפֶר קוֹל טַפְטוּף מִתְחַלֵּף בְּ קוֹל צִרְצָרִים
יאסוי	בונשו
עַל פְּסַגַּת הַר מֵאִיה עֵנָן פּוֹגֵשׁ עֵנָן	אוֹזֵל הַשֶּׁמֶן בְּמִנְוֵרָה. הוא נִרְדָּם מִקֵּדָם כִּי סָתוּ
קיוראי	באשו
לְאַרוּחַת צְהָרִים יֵשׁ דָּג וַיֵּשׁ גַּם רוּחַ נְעִימָה	מִזְרָנִים יִרְקִים עַל רִצְפַּת הַחֶדֶר מוֹאָרִים יִרַח
בונשו	יאסוי
אַחֲרֵי הַעֲלוּקָה – חֲדוֹת הַגְּרוּד	מִבֵּיט עַל כּוֹסוֹת הַסָּאקֵה. הַכֵּל מוֹכֵן לְמִסְבָּה
באשו	קיוראי
לָמָּה גִּעְגּוּעַ בָּא דוֹקָא בְּיוֹם כְּנָה שֶׁל חֶפֶשׁ	בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה כֵּל דְּבַר הוּא סָבָה לְעִשׂוֹת לְחַיִּים
יאסוי	באשו
מִכְּתַב אֶהְבָּה קוֹרָא לָהּ מִהֵרָ לְחֹזֵר	הַכֵּל מִתְכַּסֶּה שֶׁלֶּג דֶּק וְהוֹמִיר שׁוֹר
קיוראי	בונשו

טל מכסה, ארעי
את כל שנתן לראות
יאסוי

שלכת דבדבן.
כך גם אני הגעתי
לשלב הנזירות
באשו

טעם החמוצים
מעיד על סוף האביב
בונשו

כמה שאננות
יש בכנוי
"ילדת שמנת"

באשו

כל לילה אמבטיה חמה
עם זוית לרחח
בונשו

לארץ העיר
דרך בנינים ריקים
ממהר הסתו
קיוראי